

Oxford University Press, Amen House, London E.C. 4
GLASGOW NEW YORK TORONTO MELBOURNE WELLINGTON
BOMBAY CALCUTTA MADRAS CAPE TOWN
Geoffrey Cumberlege, Publisher to the University

First published 1917
Reprinted photographically in Great Britain
at the University Press, Oxford, 1950
from corrected sheets of the first edition

TITTI LVCRETI CARI
DE RERVVM NATVRA

LIBRI SEX

Edited with

*Prolegomena, Critical Apparatus
Translation, and Commentary*

by

CYRIL BAILEY

HON. FELLOW OF BALLIOL COLLEGE

VOLUME I

PROLEGOMENA, TEXT AND
CRITICAL APPARATUS
TRANSLATION

OXFORD
AT THE CLARENDON PRESS

SIGLA

- O = Codex Leidensis 30 (Oblongus)
- O¹ = corrector eiusdem aequalis
- O² = corrector eiusdem Saxonicus
- O³ = correctores eiusdem recentiores
- Q = Codex Leidensis 94 (Quadratus)
- Q¹ = corrector eiusdem (saeculi xv)
- Q² = correctores eiusdem recentiores
- G = Schedae Gottorpienses
- G¹ = corrector earundem
- V = Schedae Vindobonenses (I)
- U = Schedae Vindobonenses (II)
- L = Codex Laurentianus xxxv. 30 (Niccolianus)
- L 29, 31, etc. = Codices Laurentiani xxxv. 29, 31, etc.
- A = Codex Vaticanus 3276
- B = Codex Vaticanus Barberinus lat. 154
- Mon. = Codex Monacensis
- C = Codex Cantabrigiensis
- [P] = consensus codicum ABCLL 31, Poggiani lectionem indicans
- Ital. = codices vel editores Itali saeculi xv vel xvi
-] = lectio Leidensium in textu conservata.

*Codices Leidensis tanquam textus fundamentum statui. In apparatu critico, si quando illi inter se differunt, utriusque lectionem plerumque memoravi. Correctorium emendationes, codicum aliorum lectiones, grammaticorum citationes, editorum coniecturas lotiens notavi, quotiens aut ipse in textum recepi aut editores alii pro-
baverunt. Codicum errata minora saepius praetermissi.*

omnia diluviare ex alto gurgite ponti,
 nequiquam, quoniam verrentes aequora venti
 deminuunt radiisque retexens aetherius sol,
 et siccare prius confidunt omnia posse
 quam liquor incepti possit contingere finem. 390
 tantum spirantes aequo certamine bellum
 magnis <inter se> de rebus cernere certant,
 cum semel interea fuerit superantior ignis
 et semel, ut fama est, umor regnarit in arvis.
 ignis enim superat et lambens multa perussit, 395
 avia cum Phaethonta rapax vis solis equorum
 aethere raptavit toto terrasque per omnis.
 at pater omnipotens ira tum percitus acri
 magnanimum Phaethonta repenti fulminis ictu
 deturbavit equis in terram, Solque cadenti 400
 obvius aeternam suscepit lampada mundi
 disiectosque redegit equos iunxitque trementis,
 inde suum per iter recreavit cuncta gubernans,
 scilicet ut veteres Graium cecinere poetae.
 quod procul a vera nimis est ratione repulsum. 405
 ignis enim superare potest ubi materiai
 ex infinito sunt corpora plura coorta;
 inde cadunt vires aliqua ratione revictae,
 aut pereunt res exustae torrentibus auris. 410
 umor item quondam coepit superare coortus,
 ut fama est, hominum multas quando obruit urbis.
 inde ubi vis aliqua ratione aversa recessit,
 ex infinito fuerat quaecumque coorta,
 constiterunt imbres et flumina vim minuerunt. 415
 Sed quibus ille modis coniectus materiai
 fundarit terram et caelum pontique profunda,
 solis lunai cursus, ex ordine ponam.
 nam certe neque consilio primordia rerum
 ordine se suo quaeque sagaci mente locarunt 420
 nec quos quaeque darent motus pepigere profecto,
 sed quia multa modis multis primordia rerum
 ex infinito iam tempore percita plagis
 ponderibusque suis consuerunt concita ferri
 omnimodisque coire atque omnia pertemptare 425

393 inter se hic add. Lachmann, post de rebus L, ante magnis Merrill 396
 superat Lachmann: superavit OQ lambens Q¹: ambiens OQ: ambiens L:
 ardens Polle 397 petontana rapax O: petontanapax Q 399 tum l 31:
 cum O: com Q 400 phaetonta O: haetonta Q fulminis O²: fluminis OQ
 405 Graium l 31: gratum OQ 410 aut O: ut Q 412 multas] vitas Purmann
 urbis B Pontanus: undis OQ

quaecumque inter se possent congressa creare,
 propterea fit uti magnum vulgata per aevum
 omne genus coetus et motus experiundo
 tandem conveniant ea quae convecta repente
 magnarum rerum fiunt exordia saepe,
 terrai maris et caeli generisque animantum.

430

Hic neque tum solis rota cerni lumine largo
 altivolans poterat nec magni sidera mundi
 nec mare nec caelum nec denique terra neque aer
 nec similis nostris rebus res ulla videri,
 sed nova tempestas quaedam molesque coorta
 omnigenis e principiis, discordia quorum
 intervalla vias conexus pondera plagas
 concursus motus turbabat proelia miscens,
 propter dissimilis formas variasque figuras
 quod non omnia sic poterant coniuncta manere
 nec motus inter sese dare convenientis.
 diffugere inde loci partes coepere paresque
 cum paribus iungi res et discludere mundum
 membraque dividere et magnas disponere partis,
 hoc est, a terris altum secernere caelum,
 et sorsum mare, uti secreto umore pateret,
 sorsus item puri secretique aetheris ignes.

435

[440]
 [441]
 [442]
 440 [443]
 [444]
 [445]
 [437]
 [438]
 445 [439]

Quippe etenim primum terrai corpora quaeque,
 propterea quod erant gravia et perplexa, coibant
 in medio atque imas capiebant omnia sedis;
 quae quanto magis inter se perplexa coibant,
 tam magis expressere ea quae mare sidera solem
 lunamque efficerent et magni moenia mundi.
 omnia enim magis haec e levibus atque rutundis
 seminibus multoque minoribu' sunt elementis
 quam tellus. ideo per rara foramina terrae
 partibus erumpens primus se sustulit aether
 ignifer et multos secum levis abstulit ignis,
 non alia longe ratione ac saepe videmus,
 aurea cum primum gemmantis rore per herbas
 matutina rubent radiati lumina solis
 exhalantque lacus nebulam fluviique perennes,

450

455

460

428 omne genus *Lachmann*: omnigenus *QQ*: omnigenos *O*¹ 429 convecta
Lachmann: conuenta *QQ*: coniecta *Martin* (ex ii. 1061) 430 fiunt / 31: fluunt
QQ 433 altivolans *Macrobius*: alte volans *QQ* 437-45 hunc versuum
 ordinem restituit *Reisacker* 437 omnigenis e *O*: omnigenus e *Q*: omne genus
 de *Lachmann* 438 vias *Q*¹: uia *QQ* 443 inde [*P*]: indue *QQ* 445
 magnas *Q*¹: magna *QQ* 447 umore *Q*¹: umor *QQ* 458 se *L*: et *QQ*
 460 videmus] videntur *Lachmann* post 460 lacunam indicavit *Brieger* 461-2
 post 464 transposuit *Giussani* 463 exalantque *QQ*: exalare *Lachmann*

ipsaque ut interdum tellus fumare videtur;
omnia quae sursum cum conciliantur in alto,
corpore concreto subtexunt nubila caelum. 465

sic igitur tum se levis ac diffusilis aether
corpore concreto circumdatus undique <flexit>
et late diffusus in omnis undique partis
omnia sic avido complexu cetera saepsit.

hunc exordia sunt solis lunaeque secuta, 470
interutrasque globi quorum vertuntur in auris;

quae neque terra sibi adscivit nec maximus aether,
quod neque tam fuerunt gravia ut depressa sederent,
nec levia ut possent per summas labier oras,
et tamen interutrasque ita sunt ut corpora viva 475

versent et partes ut mundi totius exstent;

quod genus in nobis quaedam licet in statione
membra manere, tamen cum sint ea quae moveantur.
his igitur rebus retractis terra repente, 480

maxima qua nunc se ponti plaga caerulea tendit,
succidit et salso suffudit gurgite fossas.

inque dies quanto circum magis aetheris aestus
et radii solis cogeant undique terram

verberibus crebris extrema ad limina in artum, 485
in medio ut propulsa suo condensa coiret,

tam magis expressus salsus de corpore sudor
augebat mare manando camposque natantis,

et tanto magis illa foras elapsa volabant
corpora multa vaporis et aeris altaque caeli 490

densabant procul a terris fulgentia templa.
sidebant campi, crescebant montibus altis

ascensus; neque enim poterant subsidere saxa
nec pariter tantundem omnes succumbere partes.

Sic igitur terrae concreto corpore pondus 495
constitit atque omnis mundi quasi limus in imum

confluxit gravis et subsedit funditus ut faex;
inde mare inde aer inde aether ignifer ipse

corporibus liquidis sunt omnia pura relictata,
et leviora aliis alia, et liquidissimus aether 500

atque levissimus aeras super influit auras,
nec liquidum corpus turbantibus aeris auris

commiscet; sinit haec violentis omnia verti

468 flexit *Lachmann*: saepsit *OQ* (ex 470) 472, 476 interutrasque] inter-
utrasque *Lachmann* 482 salso suffudit *Lambinus*: salso soffudit *O*: salsos
offudit *Q*: salso suffodit *O* 484 radii *Q*: radiis *O* 485 in artum
Munro: partem *OQ*: raptim *Bentley*: fartam *Martin*: a limini' parte *Lachmann*
491 densabant] densebant *Lambinus* 500 leviora *B*: leuior *OQ* 503
commiscet *Naugerius*: commisci *OQ* haec] hic *Bentley*

propterea non est oneri neque deprimit auras;
 ut sua cuique homini nullo sunt pondere membra
 nec caput est oneri collo nec denique totum
 corporis in pedibus pondus sentimus inesse;
 at quaecumque foris veniunt impostaque nobis
 pondera sunt laedunt, permulto saepe minora.
 usque adeo magni refert quid quaeque queat res.
 sic igitur tellus non est aliena repente
 allata atque auris aliunde obiecta alienis,
 sed pariter prima concepta ab origine mundi
 certaue pars eius, quasi nobis membra videntur.
 praeterea grandi tonitru concussa repente
 terra supra quae se sunt concutit omnia motu;
 quod facere haud ulla posset ratione, nisi esset
 partibus aeriis mundi caeloque reuincta.
 nam communibus inter se radicibus haerent
 ex ineunte aevo coniuncta atque uniter apta.
 nonne vides etiam quam magno pondere nobis
 sustineat corpus tenuissima vis animai
 propterea quia tam coniuncta atque uniter apta est?
 denique iam saltu pernici tollere corpus
 quid potis est nisi vis animae quae membra gubernat?
 iamne vides quantum tenuis natura valere
 possit, ubi est coniuncta gravi cum corpore, ut aer
 coniunctus terris et nobis est animi vis?
 Nec nimio solis maior rota nec minor ardor
 esse potest, nostris quam sensibus esse videtur.
 nam quibus e spatiis cumque ignes lumina possunt
 adicere et calidum membris adflare vaporem,
 nil illa his intervallis de corpore libant
 flammaram, nil ad speciem est contractior ignis.
 proinde, calor quoniam solis lumenque profusum
 perveniunt nostros ad sensus et loca fulgent,
 forma quoque hinc solis debet filumque videri,
 nil adeo ut possis plus aut minus addere vere.
 [perveniunt nostros ad sensus et loca fulgent]
 lunaue sive notho fertur loca lumine lustrans

545 magni *Ital.*: magi *OQ* queat *ed. Veronensis*: quaeat *OQ*: aveat *Lachmann*: obeat *Munro*: alii *alia* 549 videntur] videtur *Brieger* 553 aeriis
AB: aeri *OQ* 555 apta *Pontanus*: aucta *OQ* 558 apta *Q¹*: rapta *OQ*
 559 pernici *Pontanus*: pernice *OQ* 560 quid *Faber*: quis *OQ* animae]
animi Lachmann 564 nimio . . . ardor] minimo . . . ardens *Bockemüller*
 567 adlicere *Lambinus*: adlicere *OQ* 568 nil illa his *Bernays*: nihil nisi *OQ*:
 nil illi his *Cartault*: nil magnis *Martin* libant *Marullus*: librant *OQ* 570 [573]
 huc transtulit *Marullus* 571 fulgent] mulcent *Lachmann*: tingunt *Lambinus*
 572 filumque *Turnebus*: illumque *O*: ilumque *Q* 574 = 571 (570) *secl. editores*

tum tibi terra dedit primum mortalia saecula.
 multus enim calor atque umor superabat in arvis.
 hoc ubi quaeque loci regio opportuna dabatur,
 crescebant uteri terram radicibus apti;
 quos ubi tempore maturo patefecerat aetas
 infantum fugiens umorem aurasque petessens,
 convertebat ibi natura foramina terrae
 et sucum venis cogebat fundere apertis
 consimilem lactis, sicut nunc femina quaeque
 cum peperit, dulci repletur lacte, quod omnis
 impetus in mammas convertitur ille alimenti.
 terra cibum pueris, vestem vapor, herba cubile
 praebat multa et molli lanugine abundans.
 at novitas mundi nec frigora dura ciebat
 nec nimios aestus nec magnis viribus auras.
 omnia enim pariter crescunt et robora sumunt.

805

810

815

820

Quare etiam atque etiam maternum nomen adepta
 terra tenet merito, quoniam genus ipsa creavit
 humanum atque animal prope certo tempore fudit
 omne quod in magnis bacchatur montibu' passim,
 aeriasque simul volucris variantibu' formis.
 sed quia finem aliquam pariendi debet habere,
 destitit, ut mulier spatio defessa vetusto.
 mutat enim mundi naturam totius aetas
 ex alioque alius status excipere omnia debet,
 nec manet ulla sui similis res: omnia migrant,
 omnia commutat natura et vertere cogit.
 namque aliud putrescit et aevo debile languet,
 porro aliud succrescit et <e> contemptibus exit.
 sic igitur mundi naturam totius aetas
 mutat et ex alio terram status excipit alter,
 quod tulit ut nequeat, possit quod non tulit ante.

825

830

835

Multi tum tellus etiam portenta creare
 conatast mira facie membrisque coorta,
 androgynem, interutrasque nec utrum, utrimque remotum,
 orba pedum partim, manuum viduata vicissim,

840

805 post 796 collocavit Polle primum] passim Lachmann 809 aetas
 Marullus: aestas OQ: aestus Lachmann: auctus Merrill 812 et l 31: ut OQ
 823 animal Marullus: anima OQ: animas O^r: animans Wakefield 824 magnis
 l 31: magni OQ 825 aeriasque Marullus: aeriaeque OQ 833 succrescit
 Lachmann (in commentario): crescit OQ: clarescit Lachmann: succedit (ex 1278)
 Merrill e add. Marullus 836 tulit ut Beniley: potuit OQ: pote uti
 Lachmann: quuit ut Ernout nequeat] nequit, ut Munro 838 facie l 31:
 facit OQ (839 androgynem] androgynum Lachmann interutraque (in-
 terutrasque Munro) nec utrum, utrimque Lachmann: inter utras nec utramque
 (ut utrumque O) OQ: interutras necutrumque, utrimque Diels